

EEN VLIEGENDE START

NIEUW SCHOOLJAAR, NIEUWE KANSEN

In de eerste weken van het schooljaar, ook wel de Gouden Weken genoemd, wordt de groep gevormd en doorloopt zij de eerste vier stadia (vorming, storming, norming en performing). Op veel scholen wordt er gewerkt met een Sociaal Emotioneel Leren (SEL-) methode. Bijvoorbeeld Kanjer, Kwink, PBS, Leefstijl of de Geluiskoffer. Maar wat te doen wanneer je op jouw school nog niet middels een specifieke methode/aanpak werkt? Hoe bouw je dan aan een fijne groep en vergroot je tegelijk de leeropbrengsten?

Elementen van een goed pedagogisch klimaat

'Een goed pedagogisch klimaat is de basis om tot leren te komen. In een goed pedagogisch klimaat kan een leerling groeien, staat hij/zij dan open en heeft hij/zij ruimte in zijn/haar hoofd om te leren. Leerlingen vertellen zelf dat het dan rustig en fijn is in de klas. Om goed te kunnen leren, vinden kinderen het erg belangrijk dat de juf of meester een kindervriend is, eerlijk en rechtvaardig, en dat je jezelf mag zijn' (www.onderwijsinspectie.nl, sd). Zorg dus voor een goed normkader gedrag binnen school. Dit normkader bestaat uit vaste afspraken, regels en routines, duidelijke verwachtingen, heldere structuren en kaders zorgen voor voorspelbaar leerkrachtgedrag. Leerlingen weten waar ze op kunnen rekenen. Neem daarbij de volgende punten mee:

- Iedereen voelt zich gezien en serieus genomen.
- Er heerst een goede (werk)sfeer en voelen leerlingen zich veilig.
- Er is een fijne sfeer in de groep.
- Er is rust in de klas, het is gezellig en er wordt gelachen: leerlingen voelen zich fijn.
- Er zijn regels en structuur en er is daarmee voorspelbaarheid en rust.

'Vooral de start van een nieuw schooljaar is een cruciale periode om een goede basis te leggen voor een klassenklimaat dat optimale voorwaarden biedt voor effectief leren en onderwijzen. Daarop kan gedurende de rest van het jaar worden voortgebouwd'

(https://www.klassenmanagement.ncoj.nl/km_bouwstenen/gedragsmanagement/van-interventies-naar-preventie#1, sd). Uit wetenschappelijk onderzoek is gebleken dat een positief pedagogisch klimaat een bijdrage levert aan het verhogen van de opbrengsten (Marzano, 2014).

Het model van Marzano omschrijft 11 factoren die leerprestaties van leerlingen positief beïnvloeden. Factoren op schoolniveau, leerkrachtniveau en leerlingniveau. Hij geeft hierbij aan dat effectieve feedback, een veilige ordelijke omgeving en pedagogisch handelen structureel bijdragen aan een hoger leerrendement. 'Wat vooral effect heeft bij pedagogisch handelen ligt op 4 terreinen: routines en regels in de klas, omgaan met ongewenst gedrag, de relatie leraar- leerling en de mentale instelling van de leraar' (Marzano, 2014).

Bron: <https://www.klassenmanagement.ncoj>

Routines en regels: Wie bepaalt de norm in de klas?

Om voorspelbaar en gewenst gedrag bij leerlingen te realiseren, is het belangrijk om met regels en routines te werken. Regels en routines geven houvast en geven smering aan het groepsproces. Maar dat gebeurt alleen als er actief wordt gewerkt aan de naleving ervan. Dus punctualiteit eisen bij je leerlingen en vervolgens zelf te laat komen ondermijnt je regels.

Het geeft rust binnen school als je de tijd neemt om de routines uit te leggen en soms zelfs op een posters in de school te hangen zodat ze visueel zichtbaar zijn. Leg uit waarom de regels of afspraken zo belangrijk zijn. Blijf deze ook iedere dag evalueren. Bespreek alle routines en wees consequent in het nastreven. En misschien voor de hand liggend; beloon leerlingen als ze erin slagen om zich aan de gemaakte afspraken te houden. Beloon gedurende de eerste fasen van groepsvorming de gehele groep. Daarmee bouw je het wij-gevoel op. Beloon middels inzet van groepsactiviteiten: een dag op je sloffen naar school, een bewegingstussendoortje zoals een 'just dance', 10 minuten extra naar buiten of organiseer een spelletjesmiddag.

Bouwen aan een fijne groep doe je door samen de missie te bepalen. Welke groep willen jullie zijn? Zet hiermee de stip op de horizon. Kies vervolgens de bouwstenen (Overveld, 2016) van het pedagogisch klimaat. Met de juiste bouwstenen bouw je het pedagogisch klimaat in jouw groep. Groepsdynamiek gebeurt en overkomt de groep. Met inzet van de juiste pedagogische bouwstenen creëer je een basis zodat je samen met de klas bewust en proactief regie kunt voeren op de groepsdynamiek.

Omgaan met gedrag

Een belangrijke bouwsteen is de 'pedagogische leerkracht'. 'De leerkracht die in de eerste plaats oog heeft voor het kind. Daarnaast beschikt deze leerkracht over sensitieve en responsieve kwaliteiten, waarmee hij/ zij sociale ondersteuning kan bieden. Tenslotte maakt hij/ zij veel gebruik van 'positieve controle.' (www.zwols-model.nl, sd) Een bouwsteen/ benaderingswijze om het goede gedrag te benoemen, positieve gedragingen te versterken en negatief gedrag te negeren. Middels de bouwsteen

‘belonen en straffen’ kun je gedrag sturen en bouwen aan een goed pedagogisch klimaat. In het algemeen geldt, dat beloond gedrag wordt versterkt, dat bestraft gedrag zal afnemen en dat genegeerd gedrag zal uitdoven. Het kernpunt van de bouwsteen ‘positieve controle’ is het benoemen van gewenst gedrag. Ondersteuning, versterking en aanmoediging van het gewenste gedrag zijn op de lange termijn effectiever dan straf. Een bouwsteen die extra aandacht vergt gedurende de opstart van een schooljaar is ‘groepsvorming’.

Besteed extra tijd aan groepsvorming gedurende de eerste weken. De kinderen leren jou als leerkracht en elkaar hierdoor kennen. Laat de leerlingen veel samenwerken. Plan bewust activiteiten die het gevoel van saamhorigheid bevorderen. ‘Door samen te zingen maak je bijvoorbeeld serotonine en oxytocine aan, geluk stofjes in je brein, hierdoor ontstaat een gevoel van verbinding en ‘community’. De verbinding ontstaat ook doordat iedereen op hetzelfde moment ademhaalt. En het schijnt zo te zijn, dat zelfs de hartslag onderling op elkaar afgestemd raakt. Denk bijvoorbeeld ook eens aan samen ritmes klappen (Bijlsma, 2022). Zet energizers in die de leerlingen meteen in beweging zetten met elkaar. Energizers zijn vaak activiteiten met een speels karakter waarbij je energie in de groep losmaakt. Binnen De *Gouden Weken* vindt de inzet van energizers bewust plaats en niet alleen om nieuwe energie te creëren na lang stilzitten. Wil een energizer zinvol zijn, dan wordt het leerdoel vooraf/achteraf benoemd en wordt er met de klas op gereflecteerd. Elke dag, korte momentjes. Zo maak je er een fijne groep van.

Fase groepsvorming en kenmerken van een groep	Leerkrachtgedrag	Activiteiten
<p>Forming De leerlingen hebben elkaar langere tijd niet gezien en komen weer bij elkaar. Deze fase staat in het teken van de (hernieuwde) kennismaking. Het doel van de eerste 3 fasen is het kweken van groepsverantwoordelijkheid.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De leerkracht brengt leerlingen met elkaar in gesprek. • De leerkracht ondersteunt leerlingen bij het ontdekken van leer-en leefomgeving. • Een leerkracht die ieder kind gevoel geeft erbij te horen. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ 1 minuut: De opdracht luidt om exact 1 minuut te schatten. De leerkracht zegt ‘start’. Wanneer je denkt dat de minuut voorbij is, ga je staan. ■ Iedereen aan boord: De groep moet passen in een vooraf gestelde kleine ruimte. Zet de ruimte af met touw of afzetlint / tape. Je kunt de ruimte steeds kleiner maken. ■ Lengtelijn: Laat de kinderen in een rij op lengte staan. De kinderen mogen er niet bij praten. ■ Hoelahoep doorgeven: Laat de kinderen in een kring staan. Hang de hoelahoep om een arm van een kind en laat iedereen elkaars handen vast houden. De kinderen moeten nu de hoelahoep doorgeven zonder dat ze de handen loslaten (Het hele lijf mag

		dus door de hoepel, maar die ontdekking duurt vaak even).
<p>Norming Tijdens de norming-fase worden de normen, waarden en regels van de groep vastgesteld. Leerlingen krijgen allemaal een eigen taak in de klas en binnen samenwerkingen. De groep vraagt om duidelijkheid en veiligheid. Het is daarom nodig regels af te spreken. Deze fase loopt liefst parallel aan de fase van forming</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Een leerkracht die duidelijk en consequent is. • Een leerkracht die regels en gedragsverwachtingen benoemt en benadrukt. • De leerkracht draagt zorg voor een veilige leer- en leefomgeving. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Geef groepsopdrachten: bedenk samen een gezelschapsspel en maak het, maak een plattegrond van een camping, interview elkaar over een afgesproken thema. ■ Opstaan! Laat de kinderen in tweetallen met de ruggen tegen elkaar zitten en de armen in elkaar haken. Laat ze zo samen opstaan. ■ Binnencirkel/ buitencirkel: de leerlingen vormen twee cirkels. Je stelt een open vraag, bijvoorbeeld: welke historische persoon vind jij een held, en waarom? De leerlingen in de buitencirkel geven antwoord, de leerlingen in de binnencirkel luisteren. Daarna geven de kinderen van de binnencirkel hun antwoord. Vervolgens draait de buitencirkel vijf plaatsen door en stel je een nieuwe vraag.
<p>Storming In een klas zitten leerlingen met verschillende karakters en behoeften. Er wordt besproken hoe iedereen binnen de regels van de groep zo harmonieus mogelijk met elkaar kan omgaan, ook als er irritatie of ruzie is. Tijdens de stormingfase worden de verhoudingen tussen leerlingen worden zichtbaar. Wie is (informele) leider, wie zijn volgens, enz. De 'rangorde' wordt bepaald.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De leerkracht biedt hulp bij het bepalen van ieders positie in de groep. • Een leerkracht die aandacht geeft aan omgaan met conflict. • Een leerkracht die proactief reageert op negatieve uitlatingen van leerlingen. • Een leerkracht die leerlingen stimuleert respect te tonen voor elkaar, elkaars mening en karakter. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Blinddoeken: Maak groepjes van 3 in de klas. 1 persoon krijgt een blinddoek om. De andere 2 leerlingen moeten zonder de geblinddoekte persoon aan te raken de geblinddoekte persoon een parcours laten lopen (rondje door de klas). Dit spel kan gespeeld worden met meerdere groepjes tegelijk ■ Waggeleendjes: 2 personen gaan op een afstand van ongeveer een meter tegenover elkaar staan. Een derde persoon gaat er tussenin staan en laat zich als een plank naar een van de personen vallen. Die vangt deze vallende persoon voorzichtig op en zet hem weer recht. Vervolgens laat de persoon in het midden zich naar de andere kant vallen. Daar wordt hij weer opgevangen en rechtop gezet. Als variant kan men in plaats van twee

		<p>personen groepjes maken van een stuk of zes personen, die telkens een persoon in het midden zetten.</p> <p>Voorwaarde voor dit spel is wel dat er een rustige sfeer in de groep is om dit thema vertrouwen voldoende uit te kunnen bouwen.</p> <p>Let op: het vertrouwen wordt alleen vergroot bij een juiste uitvoering en de juiste begeleiding van een medeleerling.</p>
<p>Performing Het doel van deze fase is het bevorderen van sociale contacten en het versterken van de groepsidentiteit. In deze fase is er aandacht voor samenwerken, elkaar vertrouwen, elkaar complimenten geven en samen beslissingen maken. In deze fase is de klas een hechte groep geworden, er is rust en veiligheid. Leerlingen kunnen hun volle aandacht op het leren richten.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De leerkracht draagt zorg voor een orde uitgangspunt zijn. • De leerkracht organiseert groepsactiviteiten die uitnodigen tot samenwerking. • Een leerkracht die ieders talent tot bloei laat komen. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Complimenten geven over wat je kan of hoe je bent: Zet een stoel voor de groep; de complimentenstoel. Wie daar op zit, krijgt van iedereen een compliment (of een van te voren af te spreken aantal). Als je op de stoel zit, mag je alleen luisteren. Zorg dat iedereen een keer aan de beurt komt in de loop van de tijd. Als het klaar is kun je vragen: welk compliment vond je het leukst om te krijgen en waarom? ■ Cognitieve flexibiliteit: Daag de klas uit om 15 manieren te vinden om het apparaat of item te gebruiken. Denk bijvoorbeeld aan een schoen: die kun je aan je voeten doen, het zou een bloempot kunnen zijn, je zou de schoen als beker of schep kunnen gebruiken of een deurstopper.

Effect op het leerproces van de relatie tussen de leerkracht en de leerlingen

Stimuleer het leerproces door relaties centraal te stellen. Creëer meer mogelijkheden voor sociale interactie. Hiermee bouw je aan de relatie tussen leerkracht en leerlingen en helpt het de leeropbrengsten te verbeteren. Een dagelijkse persoonlijke begroeting bij deur bijvoorbeeld. Deze check in biedt je als leerkracht de mogelijkheid om te laten blijken blij te zijn dat de leerlingen er zijn. De begroeting helpt je om te weten te komen hoe 'de pet erbij staat'. Mocht er iets vervelends of juist leuks gebeurd zijn, geeft dat de mogelijkheid direct te handelen. Dat heeft een andere uitkomst dan gedurende de dag merken dat een leerling iets dwarszit en er dan pas wat mee kunnen doen.

De mentale instelling van de leraar

De juiste mentale houding voor leerkrachten bevat twee essentiële en onderscheidende kenmerken:

1. Erbij zijn: is zich op ieder moment bewust zijn wat op iedere plek in de groep plaatsvindt door continue je oog over de groep te laten gaan.
2. Emotionele objectiviteit: op een zakelijke manier omgaan met ordeverstoringen. Een effectieve groepsmanager implementeert regels en procedures en ziet toe op de naleving, houdt orde en kweekt een goede relatie met leerlingen zonder geërgerd te raken wanneer de leerlingen de procedures en regels in de groep niet volgen. Voorbeeldgedrag is een heel belangrijk ingrediënt. Het blijkt dat de leraar echt het verschil maakt en veel meer invloed heeft dan de lesmethode of de achtergrond van de school (Marzano, 2014).

En een belangrijke tip: Als er iets gebeurt wat je niet oké vindt, stel neutraal de vraag: 'Hé, wat gebeurt er? Helpt ons dit om... (noem de missie)' en vraag daarna: 'hoe kan het anders?'. Wanneer je ziet dat de leerlingen hun gedrag vervolgens positief aanpassen volgt een non-verbaal signaal. Steek bijvoorbeeld je duim op en ga verder met waar je mee bezig bent. Wanneer de gedragsaanpassing uitblijft benoem je de consequentie van huidig gedrag en benoem je vervolgens het gewenste gedrag. Gebruik de missie niet alleen als het even niet goed gaat. Maar zorg ervoor dat je vooral waardierend kijkt. Wat gaat er juist goed. Welk gedrag zie je. Stel vooral reflectievragen. Dit is regie voeren op de groepsvorming en groepsnorming.

Jij maakt zeker een vliegende start met je nieuwe klas. Want jij als leerkracht zorgt voor een prettig en veilig sociaal klimaat!

Meer weten?

Heb je vragen rondom gedrag, en hoe je gedrag op een positieve en effectieve manier aan kan pakken? Kunnen we jou en jouw team helpen bij implementatie van een SEL-methode? Neem dan vrijblijvend contact op met onze adviseurs pedagogiek en gedrag en informeer of Edux jou of jouw team kan ondersteunen.

Anne Cáceres-Das

Adviseur Edux

06 – 21 34 59 13

a.das@edux.nl

Literatuurlijst

Bijlsma, J. (2022, augustus 27). Hoe maak jij er een fijne groep van? *Klasse(n)kracht*.

https://www.klassenmanagement.ncoj.nl/km_bouwstenen/gedragsmanagement/van-interventies-naar-preventie#1. (sd). Opgehaald van www.klassenmanagement.ncoj.nl:

https://www.klassenmanagement.ncoj.nl/km_bouwstenen/gedragsmanagement/van-interventies-naar-preventie#1

Marzano, R. J. (2014). Wat werkt op school? Reseach in actie. Bazalt Educatieve Uitgaven.

Overveld, K. v. (2016). In *Groepsplan gedrag* (p. 306). Pica.

www.onderwijsinspectie.nl. (sd). Opgehaald van Onderwijsinspectie:

<https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwijssectoren/primair-onderwijs/schoolverschillen/pedagogisch-klimaat>

www.zwols-model.nl. (sd). Opgehaald van www.zwols-model.nl/algemeen/inleiding-zwols-model/1-1-inleiding-op-het-zwols-model: <http://www.zwols-model.nl/algemeen/inleiding-zwols-model/1-1-inleiding-op-het-zwols-model>